

УДК 811.162.1'373.7'373.47.001.76

Оксана ЛОЗИНСЬКА
Львівський національний університет
імені Івана Франка

ІННОВАЦІЇ-ЗАМІНИ В ПОЛЬСЬКІЙ КІНЕМАТИЧНІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ

У статті виявлено та проаналізовано інновації-заміни як один із типів структурно-семантичних змін польських кінематичних фразеологічних одиниць на позначення емоцій. Встановлено їхні типи та особливості функціонування в текстах сучасної польської мови, а також зроблено спробу з'ясувати причини їхньої появи.

Ключові слова: кінематична фразеологічна одиниця, нормативна фразеологічна одиниця, фразеологічна інновація, модифікація, інновація-заміна, субституція, фразеологічна варіантність.

Innovation substitutes as one of the types of structural and semantic changes of Polish kinematical phraseological units denoting emotions are revealed and analyzed in the article. Their types and peculiarities of functioning in the texts of the modern Polish language are established; an attempt is also made to find out reasons of their emergence.

Key words: kinematical phraseological unit, normative phraseological unit, phraseological innovation, modification, innovation substitute, substitution, phraseological variability.

W artykule przedstawiono i przeanalizowano innowacje wymieniające jako jeden z typów zmian strukturalno-semanticznych polskich frazeologizmów kinematycznych określających emocje. Ustalono typy zmian i specyfikę ich funkcjonowania w tekstach współczesnego języka polskiego oraz podjęto próbę wyjaśnienia przyczyn ich powstania.

Słowa kluczowe: kinematyczny związek frazeologiczny, normatywny związek frazeologiczny, innowacja frazeologiczna, modyfikacja, innowacja wymieniająca, substytucja, wariantywność frazeologiczna.

У сучасних текстах польської мови поруч з усталеними фразеологічними одиницями (далі ФО) уживаються такі, які мають видозмінену форму і/чи семантику. Важливим питанням у дослідженні ФО є опис їхніх функціональних особливостей. Завдяки закладеній у структурі нормативної ФО образності та її емоційно-експресивному наповненню через видозмінення структури і/чи семантики такої одиниці автори текстів реалізують можливість яскравішого, привабливішого та точнішого вираження сенсу повідомлення. Адже, як зазначає М.В. Жуйкова, «багато так званих «стійких» виразів поводяться насправді як одиниці динамічні (підкреслення – О.Л.), що допускають різноманітні формальні і змістові модифікації, пристосовуючись до прагматичних завдань мовців» [18, 15].

Об'єктом цього дослідження є інновації-заміни як один із типів структурно-семантичних змін польських кінематичних фразеологізмів на позначення емоцій. Кінематичними фразеологізмами у цій статті називаємо ФО, прототип і внутрішня форма яких зводяться до лінійного опису мімічної чи жестикуляційної поведінки людей¹. Мета розвідки – з'ясувати типи та особливості функціонування інновацій-замін кінематичних

ФО на позначення емоцій у текстах сучасної польської мови. Актуальність пропонованого дослідження зумовлена відсутністю в польському й українському мовознавстві комплексних досліджень, присвячених функціональним особливостям інновації-заміни кінематичних ФО на позначення емоцій у сучасних текстах.

Відтак нами було проаналізовано близько 500 польських кінематичних ФО на позначення емоцій, вилучених методом суцільної вибірки із фразеологічних і загальних словників польської мови [12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20]. Джерелом дослідження матеріалу стали два корпуси текстів польської мови: Korpus tekstów języka polskiego PWN (korpus.pwn.pl), який налічує 40 млн. слів, та Korpus IPI PAN (korpus.pl), який налічує 70 млн. слів. У цих корпусах було виявлено 31 випадок інновації-заміни.

Фразеологічні інновації-заміни, за термінологією польського дослідника фразеологічних інновацій С. Бомби (порівн. «innowacja wymieniająca»), полягають у заміні компонента ФО якимось іншим словом, яке мовцеві видається привабливішим [1, 54]. Услід за С. Бомбою цей термін застосовують Я. Ліберек, Г. Дзямська-Ленарт, А. Туруля та ін. Про цей тип інновації у своїх працях писали, називаючи його «заміна», Д. Буттлер (порівн. «wymiana składu leksykalnego»), А. Григораш, А. Пайдзінська,

¹ У ширшому трактуванні кінематичні фразеологізми охоплюють також значущі рухи тіла. Однак у цьому дослідженні ми обмежуємось ФО з мімічним і жестикуляційним прототипом.

М. Бакіна, А. Супрун, В. Ужченко, Т. Цимбалюк, В. Вакуров, Д. Вовчок, А. Левицький, Е. Наумов. Термін «заміна елемента стереотипу» використовує А.М. Левицький. В українській мовознавчій традиції на позначення цього явища мовознавці переважно застосовують термін «субституція» (В. Білоноженко, І. Гнатюк, О. Андрейченко, Н. Хороз, І. Єременко, І. Ярова та ін.). У цій статті ми використовуємо терміни «інновація-заміна», «заміна» та «субституція» як синоніми.

Інновація-заміна, як правило, виникає в процесі переосмислення автором висловлення семантичної структури образно «спустошеної» (вислів М. Бакіної [12, 68]) ФО. Фразеологізм, який так довго вживався в традиційній формі, що образ, на основі якого він виник, затерся, відійшов у тінь. Така заміна під впливом та на вимогу контексту відновлює, а також дещо видозмінює, але не порушує, як уважає М. Бакіна, образну основу ФО, відкриваючи таким чином нові можливості вираження.

Важливою при цьому типі модифікації є проблема розмежування нормативних варіантних ФО від фразеологічних інновацій. Варіантні ФО становлять пари рівнозначних варіантів, які характеризуються однаковим значенням і взаємозамінністю в контекстах. Вони значною мірою розрізняються з огляду на хронологію, експресію та частотність. Варто зазначити, що більшість фразеологічних інновацій твориться на основі тих самих правил, а межа між нормативними варіантами та інноваціями є доволі плинною. Адже, інваріант, за В. Хлебдою, яким є ідеальний взірцевий конструкт, становить основу всіх практичних текстуальних реалізацій та є їхньою основою, але одночасно є випадковою таких реалізацій; інваріант і реалізація (я: текстуальні варіанти) залишаються в постійному, безперервному зворотному зв'язку; інваріант виростає з різномірності текстуальних уживань, зосереджуючи в собі випадкову цих різномірностей, але і стаючи через це основою нових, ще більш різномірних текстуальних уживань [4, 107-108]. В. Білоноженко та І. Гнатюк стверджують, що «фразеологічні варіації» не порушують смислової тотожності ФО, тоді як інновації-заміни призводять до «зрушень у семантиці та семантичному забарвленні фразеологізмів», «супроводжуються актуалізацією внутрішньої форми ФО» та стають однією з причин виникнення подвійної актуалізації. «У процесі варіації взаємозамінюються семантично близькі компоненти, що зумовлює смислову тотожність варіанта й інваріанта ФО», а «транс-

форм і вихідний фразеологізм відрізняються семантико-стилістичними нюансами, оскільки в процесі трансформації взаємодіють різні за значенням лексеми» [13, 109-110].

Критерієм розмежування варіантних та інноваційних ФО можна, на нашу думку, вважати частотність фразеологізмів. Адже, якщо взяти до уваги практику вживання ФО, то саме частотність застосування фразеологізмів у текстах сучасної польської мови є основним критерієм розмежування варіанта як частоповторюваної ФО та інновації як оказіонального авторського вживання ФО. У свою чергу частотні ФО стають предметом опису в загальних і фразеологічних словниках. Тому ще одним – практичним – критерієм розмежування варіантів ФО та інновацій є їх зафіксованість чи незафіксованість у лексикографічних джерелах.

Ми погоджуємося з думкою Віктора та Дмитра Ужченків, що між традиційною ФО та інновацією відбувається експресивно-стилістична контекстна взаємодія, в ході якої «субститути або самі сприймаються на фоні пропущених, або економно відтінюють замінювані складники ФО. В обох випадках замінювані компоненти та субститути асоціюють, індукують значення однієї лексеми в іншій, створюючи потрібний художньо-смісловий ефект» [22, 235].

Таким чином, новий – доданий до ФО – сенс не витісняє традиційного, а співіснує з ним у даній контекстуальній реалізації, репрезентуючи загальнономовну та індивідуально-творчу компетенцію автора. Створення та сприйняття таких оновлених ФО відбувається, як зазначає Д. Бутлер, на основі ефекту «оманливого сподівання» [3, 143]. Виникає контраст між сподіванням адресата, яке ґрунтується на знанні нормативної ФО, і отриманою інновацією. Відбувається накладання та відтворюється взаємодія інноваційної форми та значення ФО з нормативною.

В аналізованій науковій літературі, присвяченій питанням дослідження інновації-заміни, фіксуються різні способи заміни: заміна на основі синонімії, паронімії чи антонімії, а також заміна, яка побудована за принципом нонсенсу та позбавлена будь-яких системних та семантичних зв'язків з компонентом ФО, в такому випадку вирішальним є контекст (про цей тип заміни, зокрема пишуть Д. Бутлер [3, 143], В. Білоноженко, І. Гнатюк [13, 113]), на основі метафоричного чи метонімічного зв'язку корелятивів [Пайдзінська [9, 124, 134], О. Сальникова та С. Шулежкова [20, 58-60], на основі синекдохи [О. Сальникова та С. Шулежкова [20, 58-60], В. Білоноженко, І. Гнатюк [13,

113], на основі перифрази, тобто описового звороту [В. Білоноженко, І. Гнатюк [13, 113]. Частою є також заміна нейтрального компонента емоційно забарвленим, в тому числі й емоційно забарвленим синонімом, антонімом чи паронімом [Вакуров [14, 129], Д. Буттлер [3, 143]. Замінюватися в ФО може один, рідше два чи три компоненти. В. Білоноженко та І. Гнатюк виокремлюють абсолютну, чи максимальну, субституцію, при якій замінюються всі компоненти ФО [13, 113]. Польський дослідник Я. Ліберек зазначає, що заміна двох чи трьох компонентів часто є контамінацією або перифразою [8, 150], тому він не розглядає таких прикладів у межах інновації-заміни.

Розглянемо приклади заміни відповідно до частиномовної приналежності корелятив.

1. Інновації, що замінюють дієслівний компонент близькозначним дієсловом (19 ФО у 49 контекстах). Наприклад, компоненти *patrzeć, spoglądać* нормативної ФО (*ktoś patrzy / spogląda spode łba* 'хтось дивиться з недовірою, вороже, понуро, маючи похилу голову' (USUP та WSFzP) замінено на *spozierać* (3 контексти), *zerkać* (3 контексти), *łytać* (3 контексти), *obserwować* (1 контекст), *przyjrzyć się* (2 контексти):

zerkać spode łba: ... - Gdzie Jędrzek? - Zmył się - oświadcza ironicznie Grzegorz i zerka spode łba na Ewę. Czyżby i on był zazdrosny?... (korpus.pwn.pl). Замінений компонент ФО модифікує її значення, додаючи семантичний відтінок 'крадькома чи тимчасово'².

łytać spode łba: ... Nikt za nim nie pobiegł. Ludzie typią nań tylko spode łba - Białorusini - mruknął ktoś obok Wołodii... (korpus.pwn.pl). Заміна дієслова *patrzeć* на *łytać* спричиняє доповнення значення фразеологізму додатковим відтінком значення з емоційним забарвленням, яке вносить замінений компонент *łytać*: 'дивитися коротко на когось чи щось, часто грізно чи гнівно або потайки' (InnySJP).

Ми зафіксували п'ять контекстів із заміною компонента ФО (*ktoś patrzy / spogląda spode łba* на дієслово *przyglądać się*, тому вважаємо доцільним зарахувати ФО із компонентом *przyglądać się* до нормативних (тобто вважати її фразеологічним варіантом аналізованої ФО).

Цікавим є різновид прийому заміни дієслівного компонента нормативної ФО (*ktoś bije / uderza / wali pięścią w stół* 'хтось протестує, виражає категоричність, гнів через удар стиснутою рукою в стіл' (WSFJP) на його синонім *tluc*, та додатково-

му застосуванні прийому анафори. При цьому до інноваційної ФО передують заперечна частка *nie*, виправдана контекстом для підкреслення негативного ставлення автора до зображеного в контексті: *...Nad tymi zastrzeżeniami warto się pochylić, dlatego że krytyka wymaga merytorycznej odpowiedzi, a nie tłuczenia pięścią w stół, bo i opozycja, panowie z Sojuszu Lewicy Demokratycznej, nie tłucze pięścią wszystkich przedkładanych przez rząd projektów...* (korpus.pl Sprawozdanie stenograficzne z obrad Sejmu RP z dnia 30.08.2002, 4 kadencja, 28 posiedzenie, 3 dzień). Зазначена інновація додатково ускладнена номіналізацією дієслівного компонента ФО. Повторно ця ж ФО вживається в значенні 'виступати проти, протестувати'. Повтор з використанням інновації-скорочення ФО через усічення компонентів *w stół* одночасно підсилює значення ФО та через ефект оманливого сподівання змушує читача реінтерпретувати задум автора, накладаючи на сенс ФО первинне значення слова *tluc* 'ударами розбивати на куски, роздавлювати щось, нищити щось через удар, кидання; розбивати' (PWN). Саме так автор передав одночасно значення категоричного протесту та значення 'розбивати вщент (усі проекти, що подає уряд)'. За посередництвом прийому анафори в зазначеній мовленнєвій ситуації відбувається подвійна актуалізація індивідуально-авторського вживання ФО: вона сприймається і в нормативному, і в дослівному значеннях. У такий спосіб автор одночасно освіжає у свідомості читача візуальний образ виконуваного жесту. Крім того, у повторі з використанням інновації-скорочення НФО одночасно застосовано інновацію розширення лексичної сполучуваності через заміну *kto* (хто) (особовий підмет) на *co* (що) (*opozycja* – неособовий підмет), при цьому розширюється обсяг денотації ФО. Отже, у контексті застосовано складне перетворення нормативної ФО через поєднання інновації-заміни, інновації-регуляції, інновації-скорочення, інновації розширення лексичної сполучуваності та прийому подвійної актуалізації³.

Зафіксовано заміну дієслівного компонента традиційної ФО (*ktoś śmieje się od ucha do ucha* 'хтось сміється сердечно, голосно, щиро' (WSF) словом того ж тематичного ряду, але іншої частиномовної приналежності *rozbawiony*, яке підсилює та звужує її значення. Так увиразнюється сенс 'веселий, радісний, у доброму настрої', що є невід'ємною частиною усмішки від вуха до вуха. Саме ж слово *uśmiech* передують модифікованій

² В InnySJP слово *zerkać* зафіксовано зі значенням 'Jeśli zerkamy na kogoś lub na coś, to ukradkiem lub na chwilę kierujemy wzrok na tę osobę lub rzecz'.

³ Інновація-заміна є одним із типів модифікації ФО, поруч із розширенням, скороченням, регуляцією та контамінацією, які виокремлює С. Бомба [1].

ФО у контексті: ...*na tę okoliczność skomponowano fraszkę o treści następującej: «Adzia (??? – przyp. d. w.) w Łącku nie ściskali, ale ten uśmiech wskazuje, że do herbatki mu coś wiali». Powyższy utwór przyozdobiono konterfektem istotnie **rozbawionego** od ucha do ucha tajemniczego «Adzia» (czyżby Zalewskiego?)...* (korpus.pl Dziennik Polski – 2002-10-24 – Nowy Sącz – Ewenement).

2. Інновація, що замінює іменниковий компонент нормативної ФО на близькозначний іменник (9 ФО у 9 контекстах).

На основі заміни в межах нормативної ФО *marsowa twarz* ‘трізний, понурий вираз обличчя’ (WSFJP) нейтрального компонента *twarz* на його книжний відповідник *lico* побудована інновація *marsowe lico* в контексті: ...*Hegla! Kutz widzi tę parami rozpląsaną ferajnę, co ma nieuleczalnie marsowe lico, widzi – i tańczy po swojemu...* (korpus.pl Dziennik Polski - 2000-10-25 - Kultura - Taniec w cieniu wzdęć). Варто зазначити, що автор використав також у наведеному уривку тексту опозицію (гру) загальноживаного, жартівливого та книжного слів: жартівливого, переданого у контексті словом *ferajna* (банда), та піднесеного книжного через слово-замінник ФО *lico*.

У корпусі текстів ми виявили також субституцію, побудовану на заміні іменникового компонента нормативної ФО власною назвою особи. Саме так видозмінено ФО (*ktoś*) *puszy się jak paw* ‘хтось проявляє гордість, вищість; хтось є зарозумілим’ (WSFJP) у контексті: ...*I tak się zaczęło... «Głos – mówiła – głos, zrób coś z tym głosem...», «Dlaczego masz taką fatalną dykcję...» Mąż zwrócił uwagę, że reżyser nie musi mieć dobrej dykcji... «Ale on się puszy jak Placido Domingo...» Po chwili Klarysa czytała pamiętniki... «Za szybko». «Krystian... dlaczego nie zrobisz czegoś z głosem?...» Mąż tłumaczy po raz któryś, że nic na to nie można poradzić..* (korpus.pl K. Lupa «Podglądania»). Новий компонент *Placido Domingo* модифікованої ФО видозмінює її значення ‘хтось проявляє гордість, вищість; хтось є зарозумілим через свій голос’ та є контекстуально виправданий та тематично мотивований словом *głos*, яке вжито у контексті чотири рази.

3. Інновація, що замінює прикметниковий компонент нормативної ФО на близькозначний прикметник (4 ФО у 6 контекстах).

Зафіксовано заміну в межах ФО (*ktoś*) *dobrą minę do złej gry* ‘хтось вдає задоволення, добре самопочуття незважаючи на несприятливу ситуацію’ (WSFzP), де компонент *zły* замінено

словом *kiepski* для підкреслення негативності події і внесення додаткового значення ‘поганий, кепський, бідний, злий’ (PWN): ...*Bardzo dobrzy aktorzy, np. Piotr Fronczewski, Janusz Rewiński, Ignacy Machowski – robią dobrą minę do kiepskiej gry, ale nie zdaje się to na nic...* (korpus.pl Dziennik Polski – 1999-11-13 – Magazyn – Gniot w odcinkach).

Прикладом одночасної подвійної заміни є модифікація (*ktoś*) *zachowa dobrą minę do fatalnej gry* в контексті: ...*by zmienić los Rzeczypospolitej: ich armie musiałyby szybciej nacierać, a może i bić się z Rosjanami, a nie bratać nad Łabą. To było w ówczesnej sytuacji niemożliwe. Churchillowi i Rooseveltowi, deklarującym się jako wielcy przyjaciele Polski, pozostało więc zachować dobrą minę do fatalnej gry walki o demokratyczną Polskę...* (korpus.pl Dziennik Polski - 2004-02-06 - Magazyn - Życie w Jałcie). Варто зазначити, що автор застосував у цьому контексті уточнення, пояснивши, про яку саме гру йдеться. Цією грою є боротьба за демократичну Польщу. За допомогою складної інновації ФО автор уточнив і звузив значення фразеологізму з ‘вдавати задоволення, добре самопочуття незважаючи на несприятливу ситуацію’ (WSFzP) на ‘вдавати приязнь, вдавати, що хтось є прибічником когось / чогось’.

В аналізованих корпусах текстів польської мови ми виявили заміну в межах ФО (*ktoś*) *patrzy (w kogoś) jak w święty obrazek* зі значенням ‘хтось обожнює, дуже любить когось, занадто поклоняється комусь, обожнює когось; хтось дивиться на когось із захопленням’ (WSFJP) компонента *święty* на *swój*. Новий компонент з’явився під впливом контексту для внесення нового значення ‘особистий, що стосується когось (чогось) безпосередньо; властивий комусь (чомусь)’: ...*Nazwano nas marchewki. Dziadek Walerian, tata mamy, który miał siostrę bliźniaczkę, także rudy, przyjechał ze Szczecinka. Był szczęśliwy. Patrzył w nas jak w swój obrazek...* (korpus.pl Dziennik Polski - 2003-10-20 – Nowy Sącz – Siostry sióstr). Так, унаслідок заміни компонента відбулася також зміна значення ФО – ‘хтось захоплюється тим, що є властиве йому самому, що стосується його безпосередньо, дуже любить властиве йому; дивиться на когось із захопленням як на себе’.

Прикладом заміни прикметникового компонента є інновація *efektowny jak paw* нормативної ФО *dumny jak paw* ‘дуже гордий, пихатий, надутий’ (PWN), що реалізується в контексті: ...*W innej konwencji zaprezentowała się Uma Thurman – efektowna jak paw, ale afektowana*

pisarka, upozowana na wampa. (korpus.pl Dziennik Polski - 2000-12-01 – Magazyn – «Słodki drań»). У зазначеному контексті автор застосував для влучнішої передачі сенсу повідомлення гру слів побудовану на співзвучності нового компонента ФО *efektowna* та протиставленого йому слова *afektowana*, тобто така, що відзначається неприродністю, штучністю у поведінці, манерах, претензійністю. В такий спосіб автор одночасно передає значення пихатості традиційної ФО та нове значення неприродності, штучності у поведінці, манерах, претензійності.

У проаналізованому матеріалі найчастішими є заміни, побудовані на основі синонімії (36 прикладів, з них 25 замін здійснено контекстуальними синонімами), серед яких замінено стрижневі дієслівні (32 заміни синонімами, з них 17 – контекстуальними), рідше іменникові (19 замін, з них 6 контекстуальними) та прикметникові (7 замін, з них 4 контекстуальними синонімами) компонен-

ЛІТЕРАТУРА

1. Bąba S. Typy innowacji frazeologicznych // Bąba S. Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny. – Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1989. – S. 46-66.
2. Buttler D. Modyfikacje postaci wyrazów i związków frazeologicznych // Buttler D. Polski dowcip językowy. Wydanie III z uzupełnieniami. – Warszawa: PWN, 2001. – S. 96-150.
3. Chlebda W. Pogoda dla badaczy, czyli o inwariancie i wariantach we frazeologii raz jeszcze // Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej VI / Pod red. M. Basaja i D. Rytel. – Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1994. – S. 93-108.
4. Liberek J. Innowacje frazeologiczne w powojennej fraszce polskiej // Liberek J. Innowacje frazeologiczne w powojennej fraszce polskiej – Poznań: Wydawnictwo WiS, 1998. – S. 81-199.
5. Pajdzińska A. Frazeologizmy jako tworzywo współczesnej poezji. – Lublin: Agencja Wydawniczo-Handlowa, 1993. – 246 s.
6. Бакина М.А. Структурно-семантические преобразования фразеологических единиц в современной поэзии // Русский язык в школе. – Москва: Просвещение, 1980. – № 3. – С. 67-73.
7. Білоноженко В.М., Гнатюк І.С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. – Київ: «Наукова думка», 1989. – 156 с.
8. Вакуров В.Н. Основы стилистики фразеологических единиц. – Москва, 1985. – 176 с.
9. Жуйкова М.В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов: Монографія. – Луцьк: ПБВ «Вежа» Волинсько-

ти. Варто зазначити, що ми зафіксували також 10 прикладів заміни нейтрального компонента нормативної ФО на її емоційно забарвлений відповідник. Найбільше замін компонентів зафіксовано у нормативній ФО (*ktoś patrzy / spogląda spode łba* (5 інноваційних ФО у 12 контекстах).

Усі проаналізовані інновації-заміни є контекстуально виправданими, усвідомленими автором, та виконують покладену на них функцію новизни, вони конденсують у собі значення нормативної ФО та нового компонента, співіснуючи в одній семантичній площині тексту. При авторському інноваційному вживанні фразеологізму, як зазначають В. Ужченко та Д. Ужченко, його семантика «звужується і тим самим міцніше прив'язується до сюжету» [11, 236]. За допомогою заміни автор намагається посилити естетичний вплив на адресата, залучити його до комунікації через пошук відповідних інтенцій, викликати в його уяві яскраві, інколи несподівані, образи.

го державного університету ім. Лесі Українки, 2007. – 416 с.

10. Сальникова О.Г., Шулежкова С.Г. Приемы преобразования фразеологизмов в произведениях А.Н. Толстого // Русский язык в школе. – № 1. – Чехов: Просвещение, 1975. – С. 57-62.
11. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Динаміка українських фразеологізмів // Фразеологія сучасної української мови. – Київ: «Знання», 2007. – С. 210 – 237.

СЛОВНИКИ

12. **Inny SJP** – Inny słownik języka polskiego PWN: W 2 t. / Pod red. M. Bańki. – Warszawa, 2000.
13. **PWN** – Słownik języka polskiego PWN (електронний словник).
14. **SFJP** – Skorupka S. Słownik frazeologiczny języka polskiego: W 2 t. – Warszawa, 1974.
15. **SFWP** – Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny / Pod red. S. Bąby, J. Liberka. – Warszawa, 2001.
16. **SWJP** – Słownik współczesnego języka polskiego: W 2 t. / Pod red. B. Dunaja. – Kraków, 2000.
17. **USJP** – Uniwersalny słownik języka polskiego: W 4 t. / Pod red. S. Dubisza. – Warszawa, 2006.
18. **WSF** – Lebda R. Wielki słownik frazeologiczny / Pod red. A. Latuska. – Kraków, 2008.
19. **WSFJP** – Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego / Pod red. P. Müldnera-Nieckowskiego. – Warszawa, 2004.
20. **WSFzP** – Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami / Pod red. A. Kłosińskiej, E. Sobol, A. Stankiewicz. – Warszawa, 2005.